

ONDERWIJS UIT DE BRON / BRONNEN

De Heilige Schrift is een bron. Het water dat uit die bron vloeit, is zuiver en volmaakt en lest onze dorst voorgoed. We denken aan de woorden van de Zaligmaker tot de Samaritaanse vrouw, gesproken bij de fontein Jakobs: 'Zo wie gedronken zal hebben van het water dat Ik hem geven zal, dien zal in der eeuwigheid niet dorsten; maar het water dat Ik hem zal geven, zal in hem worden een fontein van water, springende tot in het eeuwige leven' (Joh. 4:14). We kunnen heel dicht bij die bron leven zonder haar werkelijk ontdekt te hebben. God moest de ogen van de radeloze Hagar in de woestijn openen, zodat zij de waterput zag waaruit zij haar jongen te drinken kon geven (Gen. 21:19).

Deze bron is al eeuwen oud. Voor menigeen is de ouderdom van de bron een bewijs van haar verminderde relevantie voor de tijd waarin wij leven. Eén van de meest gehoorde argumenten waarmee men zich probeert af te maken van een aan de Schrift genormeerde levenswijze is dat het 'niet meer van deze tijd' zou zijn. Merkwaardig: met betrekking tot oude cultuurschatten redeneert men nooit zo! Rembrandts Nachtwacht en Vondels gedichten verliezen hun waarde niet met het ouder worden. Waarom de Schrift dan wel?

De Heilige Schrift

De bron van ons persoonlijk leven, maar ook van onderwijs en opvoeding, dient de bron van de Heilige Schrift te zijn. De Schrift is de geboekstaafde openbaring Gods, de schriftelijke door Gods Geest geïnspireerde neerslag van hetgeen de heilige mensen Gods, door de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben gesproken. We kunnen nooit genoeg waarderen dat God, door een bijzondere zorg, die Hij voor ons en onze zaligheid draagt, Zijn knechten de profeten en apostelen heeft geboden, Zijn geopenbaarde Woord bij geschrift te stellen (NGB 3). Zonder deze Godsopenbaring is geen zaligheid mogelijk. Er is geen zaligmakende roeping in de natuur. Zwingli's opvatting over de zaligheid van de besten der heidenen is binnen het calvinisme niet overgenomen. Toen in de achttiende eeuw binnen de vaderlandse kerk de zogenaamde 'Socratische oorlog' ontstond, werd deze kwestie weer actueel. De Rotterdamse predikant Petrus Hofstede had aanstoot genomen aan de roman *Bélisaire* van de Fransman De Marmontel. In deze roman werd beweerd dat zij die buiten het licht van de openbaring hadden geleefd, daarom nog niet van de zaligheid waren uitgesloten, indien zij althans oprecht de deugd hadden betracht. Hofstede betoogde dat ook de heidenen bekering nodig hadden en afwassing van zonden in het bloed van Christus. Zelfs de deugden van een man als Socrates hadden volgens hem alleen in de verbeelding bestaan. De remonstrantse predikant Cornelis Nozeman betwistte dit. Zo ontstond de 'Socratische oorlog' één van de fasen in de strijd die in de vaderlandse kerk is uitgevochten over de tolerantie. Het debat werd in 1773 door de Staten van Holland op straffe van verbanning beëindigd. Het klassiek gereformeerde standpunt is echter duidelijk: buiten de bijzondere Godsopenbaring is geen zaligheid mogelijk.

De gereformeerde belijdenis

We moeten er verder op letten dat elk mens wordt geboren in een geografisch, historisch en cultureel bepaalde situatie. Daarin is de leiding van Gods voorzienigheid zichtbaar. God stelde ons met onze kinderen in de eenentwintigste eeuw en deed ons opgroeien binnen het gereformeerd protestantisme. De kerk der reformatie in ons land aanvaardde de Drie Formulieren van Enigheid als de betrouwbare weergave van de leer der Schriften. Onze belijdenis behoort daarmee eveneens tot de bronnen waaruit wij drinken. Ook zij is oud, het is waar. Dat vermindert evenwel ook haar relevantie niet. Ook niet in een postmoderne tijd, die vrijwel alle belangstelling voor de historie heeft verloren, die daarom voor de wortels van ons volksleven nauwelijks oog meer heeft en die het relativisme tot norm heeft verklaard.

Het recht van de overdracht

Het is een voluit Schriftuurlijke gedachte dat deze bron moet worden overgedragen aan de volgende geslachten. Dat overdragen is ons *recht* – een gedachte die steeds meer wordt aangevochten. Het is nog maar de vraag wat er van het recht om de bronnen op onze

scholen door te geven over zou blijven, als de seculiere factie het volledig voor het zeggen kreeg. Dit met name wat aangaat de beoordeling van een levensstijl die haaks staat op Gods geboden. Steeds meer mensen vinden dat artikel 1 van de Grondwet, het anti-discriminatiebeginsel, in de beoordeling van het gedrag van burgers moet prevaleren boven de vrijheid van godsdienst.

De plicht van de overdracht

Het overdragen van de bronnen van Schrift en belijdenis is niet alleen een recht, het is ook onze *plicht*. De woorden van Deuteronomium 6 en Psalm 78 hebben ook vandaag nog hun kracht. 'Gij zult ze uw kinderen inscherpen'. En: 'Wij zullen het niet verbergen (...) voor het navolgende geslacht'. Ik citeer uit een oude kadernotitie van uw college: 'Het Hoornbeek College ziet het als zijn opdracht de in Gods Woord geopenbaarde waarheden over te dragen (...). We doen dit vanuit de eenheid van gezin, kerk en school en in afhankelijkheid van de zegen des Heeren...'. Dat zijn heldere woorden. Maar in de praktijk van elke dag komt het aan op de houding van de docent. Deze moet aan de identiteit van de school gestalte willen en kunnen geven.

Kerk, gezin, school

We noemden zojuist de eenheid van gezin, kerk en school. Die eenheid is heel wezenlijk. Niet is zo funest als een groeiende discrepantie tussen dat drievoudig snoer. U moet bedenken dat veruit de meesten van uw studenten *gedoopte* jonge mensen zijn. Zo'n 16 tot 20 jaar geleden stonden hun ouders bij het doopvont. Die ouders hebben toen hun jawoord gegeven op drie ingrijpende vragen. De eerste vraag van die drie ging erover hoe zij hun *kind* zagen. De tweede vraag ging over hun standpunt ten opzichte van de *leer*. De derde vraag betrof de *opvoeding*. Als docenten staat u als het ware áchter de ouders van uw leerlingen, in hun verlengde. Het is van groot belang dat u ook *achter hun antwoorden* staat!

Elke tijd zijn eigen fronten

We moeten ervan doordrongen zijn dat een opvoeding naar de eis van de Schrift vandaag zwaar onder vuur ligt. Dat verschijnsel is niet nieuw. Elke tijd heeft zo zijn eigen strijdpunten, fronten waarop de strijd met de vader der leugenen zich afspeelt. Ik doe maar een greep: in de tweede eeuw moest de kerk strijd leveren om de inhoud van de canon met een rijke reder uit het noorden van Klein-Azië, Marcion. In de vierde eeuw ging het om het trinitarisch dogma: was de Zoon homo-ousios, van hetzelfde wezen met de Vader, of was Hij het eerst geschapen schepsel, zoals de Alexandrijnse presbyter Arius beweerde? In de vijfde eeuw ging het vooral om de christologie, de verhouding van de beide naturen in de Persoon van de Middelaar – maar niet minder om wat genade eigenlijk is: denk aan de strijd die de grootste van de kerkvaders, Augustinus, had te voeren met Pelagius, de Britse monnik. In de achtste eeuw ging het om de vraag of beelden in de kerk vereerd of aangebeden mogen worden. In de zestiende eeuw liep de strijd vooral om de rechtvaardiging van de goddeloze door het geloof alléén – én om de leer van de sacramenten.

Waar liggen de fronten nú?

De vraag moet worden gesteld waar de fronten vandaag liggen. De vorst der duisternis voert zijn strijd tegen de gemeente Gods op vele fronten. Maar binnen het gereformeerd protestantisme in ons land gaat het in de laatste decennia vooral om het rechte zicht op het toepassende werk van de Heilige Geest. De *wedergeboorte* behoort tot de kernnoties uit ons oude doopformulier. Behoort zij ook tot de grondstukken in de prediking onder ons? Soms wordt wat smalend gesproken over een wedergeboorte-theologie. Men bedoelt daar toch – hoop ik – niet mee te zeggen dat er geen *wonder* meer in een mens behoeft te gebeuren? Of laat men dat wonder samenvallen met het gedoopt zijn? Of laat men het wonder zich geleidelijk voltrekken door óns bezig zijn met de Schrift en met de dingen van Gods Koninkrijk? Het is vandaag van wezenlijk belang dat én de kerk, én het gezin én de school onze jonge mensen voorhouden dat alle ware geestelijke leven begint met een wondervol, bovennatuurlijk werk, een levendmaking, 'waarvan zo heerlijk in de Schriften gesproken wordt, dewelke *God zonder ons in ons werkt* (Dordtse Leerregels, III,IV,12). Let wel: waarvan

zo heerlijk in de Schriften gesproken wordt! Men heeft de laatste tijd nogal eens gesuggereerd dat binnen bepaalde bevindelijk gereformeerde kringen de noodzaak van de wedergeboorte wordt overgeaccentueerd. Men zou zich veel te vaak beroepen op een enkel gedeelte uit de Bijbel, namelijk Johannes 3, en ook dáár nog weer verkeerde accenten leggen. Deze suggestie is niet terecht. De noodzaak en het wonder van de wedergeboorte lopen als een draad door heel de Schrift heen. We kunnen denken aan plaatsen als Ezechiël 16 en 37, Efeze 2:1, Jakobus 1:18 en 1 Petri 1:3. We zouden ons wel aan een heel wonderlijke manier van exegetiseren schuldig maken als we een concordantie zouden nemen, het woord wedergeboorte opzoeken, opmerken dat het slechts een enkele keer in de Schrift voorkomt (véél minder dan bijvoorbeeld de uitdrukking 'zich bekeren') – en vervolgens concluderen dat de wedergeboorte in de Schrift slechts een marginale plaats heeft. De zaak is dat de Schrift voor het begrip wedergeboorte vele ándere aanduidingen heeft, zoals roepen, trekken, levend maken. De wedergeboorte heeft geen marginale plaats in de Schrift en mag die óók niet hebben in de overdracht van de bron van de Schriften aan onze jonge mensen. Niet in de prediking, niet in het gezin, niet op onze scholen.

Voorzichtig en teer

Nu zijn onze jonge mensen natuurlijk niet allemaal eender. Sommigen zullen er niet aan twifelen dat zij bekeerd moeten worden en dat dat een eenzijdig werk Gods is – maar zij slapen er geen minuut minder om. Hun kerkgang op zondag is trouw, evenals hun kroeg- en keetbezoek op zaterdag. De Schrift spreekt van mensen die slapen in de top van een mast. Anderen zijn erg bezig met de eeuwige dingen. Zij lezen trouw in hun bijbeltje en zijn erg betrokken bij het kerkelijk leven. Het vraagt van ons veel behoedzaamheid en voorzichtigheid om met zulke jongeren om te gaan. Laten we hen niet te gemakkelijk de indruk geven dat 'God met hen bezig is'. Ik vind die uitdrukking altijd wat gevaarlijk. Als God met iemand bezig is, is dat óf zaligmakend, óf het zijn de algemene werkingen van Gods Geest. Alleen al het feit dat deze onderscheiding vandaag veel minder bekend is dan vroeger, moet ons zorgen baren. Is de Heere zaligmakend met een mens bezig, dan zal die mens zijn verlorenheid inleven. Hij is God kwijt en kan Hem niet meer missen! Hij is zonder God in de wereld. De Heilige Geest ontsteekt in zijn hart een smartelijke en tegelijk zoete droefheid over de zonden, een droefheid 'naar God'. Dáár ligt het begin van het genadeleven. Zó maakt de Heilige Geest in het zondaarshart plaats voor Christus en Zijn offerande. We zullen onze jonge mensen duidelijk moeten maken dat er geen weg meer loopt van ons naar God, wel omgekeerd. Aan de andere kant moeten wij hen niet moedeloos maken. We moeten voorzichtig en teer omgaan met jonge mensen die 'indrukken' hebben. Maar indrukken in geweten en gevoel zijn niet gelijk aan een verbroken hart! Wéér moeten we benadrukken: *wedergeboorte* is nodig! Wel zullen we met nadruk moeten zeggen dat de wedergeboorte niet alleen *nodig* is, maar ook *mogelijk* – bij God vandaan.

Met welke tegenstromen hebben we bij deze overdracht te maken?

De overdracht van de Schrift gaat niet vanzelf. Waarom niet? In de eerste plaats omdat in het hart van de gevallen mens een diep ingevreten verzet leeft tegen de leer zoals we die zo-even probeerden te schetsen. Niet voor niets gebruikt Mozes in Deuteronomium 6 het woord *inscherpen* als het gaat over de overdracht van Gods geboden van de vaders op de kinderen. *Inscherpen* heeft in zich de gedachte van weerbarstig en hard materiaal. Het lezen van blaadjes als *Metro* en andere pulplectuur behoeft onze studenten niet te worden ingescherpt: dat gaat bij hen – en bij ons – vanzelf. Maar met Gods Woord ligt dat helaas anders. Hiernaast zijn echter nog enkele andere factoren aan te wijzen.

Behalve de weerbarstigheid van ons gevallen bestaan vormt ook de *tijdgeest* een krachtige tegenstroom bij de overdracht van de bronnen. Wij moeten de Bijbelse boodschap doorgeven aan jonge mensen van de 21^e eeuw. De vraag kan gesteld worden: wat zijn dat dan voor mensen? Zijn zij ánders dan de jonge mensen van zo'n vijftig jaar geleden? Iets anders geformuleerd: is er een wezenlijk verschil tussen de moderne en de postmoderne mens? Een cultuurhistorische lezing moet u van mij niet verwachten; ik zou daartoe ook niet in staat zijn. Maar op een paar dingen wil ik toch wijzen.

Modern en postmodern

De *moderne* mens is het typische kind van de Verlichting. Het ontzag voor de ratio kwam langzaam maar zeker in de plaats van het gezag van God, van de Schrift, van de kerk. De natuurwetenschappelijke ontdekkingen vervulden hem met eerbied voor zijn eigen kunnen en kennen. Voor het geloof in wonderen kwam steeds minder ruimte. Een ongeremd optimisme kenmerkte zijn mensbeeld. Hij liep warm voor ideologieën. De moderne mens leefde in de bloeitijd van liberalisme, socialisme en communisme – levensbeschouwingen die ondanks alle onderlinge verschillen meenden een heilstaat hier beneden te kunnen bewerken. De ‘grote verhalen’ noemt men dat tegenwoordig. Twee verschrikkelijke wereldoorlogen en het besef van wat de mens met zijn kennen en kunnen met het milieu aan het doen was, gaven dit moderne denken een geduchte knauw. In de jaren zestig voltrok zich de omslag in de *tijdgeest* (de wijze waarop de mensen denken) en de *cultuur* (de wijze waarop zij dit denken uiten). In plaats van optimisme kwam scepsis. In plaats van krachtige verbanden die zich inzetten voor één gemeenschappelijke ideologie – de zuilen! – kwam een verregaand individualisme. Ieder moet zijn eigen levensovertuiging en levensstijl maar hebben, mits hij de ander maar in diens overtuiging respecteert. Het woord respect kwam in de mode – maar het benadert in werkelijkheid dicht het begrip onverschilligheid. In plaats van een hautain neerzien op alles wat met religie te maken heeft, groeide een besef dat een mens méér is dan zijn ratio. Geloven mag weer! Maar dan met dien verstande dat het geloof een soort vrijetijdsartikel werd, één van de vele manieren waarop een mens zoekt bij te dragen aan zijn welbevinden. Je kiest het geloof waarbij je je lekker voelt – en zo nodig ruil je het weer in. Men noemt dat wel ‘relishoppen’. Vergis u niet: bij alle waardering die de postmoderne mens voor het ‘spirituele’ heeft, ligt de grens van zijn waardering daar, waar hij op een vaste overtuiging stuit die zich als de enig ware doet gelden.

Individualisme en welvaart

Een andere zaak die onze tijd typeert, is het *individualisering*. Deze trek van de tijdgeest doet zich ook onder ons gevoelen. Wij en onze kinderen ademen die tijdgeest immers in en zij kruipt ons in het bloed. De individualisering doet zich met name gevoelen in het verschijnsel dat het *gezin* zijn functie als plaats van onderwijs in de Schrift meer en meer verliest. Het aantal gezinnen waar onze jongeren in dit opzicht iets meekrijgen, neemt af. De toenemende welvaart heeft ons leven er niet meer gestructureerd en rustiger op gemaakt. De jacht naar méér en méér en nóg meer doet ons en onze kinderen helaas het beeld vertonen van een aantal los van elkaar drijvende stukken hout in een rivier die in een stroomversnelling is geraakt. Al deze factoren zijn sterke tegenkrachten voor de overdracht van de bronnen.

Hoe brengen we de levensstijl ter sprake?

Het hoort bij een bepaalde fase in de ontwikkeling van een jong mens om vragen te stellen bij het ‘waarom’ van de van huis uit meegekregen levensstijl. De studenten met wie u in de praktijk van elke dag te maken hebt, zijn die fase vaak al voorbij. Men heeft die levensstijl min of meer bewust geaccepteerd – of men is bezig er steeds verder van te vervreemden. Toch doen wij er goed aan, vragen in die richting niet uit de weg te gaan. In de confrontatie met de maatschappij zullen het immers juist in de eerste plaats déze dingen zijn, waarop onze jongeren zullen worden aangesproken: hun kleding, hun vrijetijdsbesteding, hun omgang met de cultuur en de media, hun taalgebruik. Bovendien moeten we niet vergeten dat de christelijke levensovertuiging niet alleen betrekking heeft op de *credenda* (de dingen die men geloven moet), maar ook op de *agenda* (de dingen die men doen moet). Anders gezegd: tot de dingen die wij onze jonge mensen behoren over te dragen, behoort niet alleen de *dogmatiek*, maar ook de *ethiek*. Vragen over de ethiek zijn daarom legitiem, ook op onze scholen. We willen er van uitgaan dat wij er samen aan hechten dat onze jonge mensen niet alleen bewaard mogen blijven bij de leer die naar de godzaligheid is, maar dat ook de met die leer verbonden levensstijl onder ons niet teloor zal gaan. Wel zal het zaak zijn onze jeugd duidelijk te maken dat niet alles wat met die levensstijl te maken heeft van eenzelfde gewicht is. Men spreekt in dit verband wel van traditie met een hoofdletter en met een kleine letter. Persoonlijk heb ik met die onderscheiding nooit zo goed uit de voeten gekund. Misschien mag ik u de suggestie doen een andere onderscheiding te hanteren, namelijk die van *drie*

verschillende niveaus die voor ons ethisch handelen zijn aan te wijzen: de norm, de traditie en de gewoonte.

De norm

Het Latijnse woord *norma* betekent oorspronkelijk winkelhaak, en vandaar regel, richtsnoer. Oudtijds legde men een winkelhaak om een hoek om te zien of deze wel zuiver recht was. Zo krijgt het woord *norma* een dubbele betekenis: een maatstaf ter beoordeling, maar ook een richtlijn, hoe iets gemaakt of gedaan moet worden. Het zal duidelijk zijn dat er veel aan gelegen is, of de *norma* zélf wel recht is. Als dat niet het geval is, dan zal nóch de beoordeling van bepaalde handelingen, nóch de handeling zelf recht kunnen zijn. Hier blijkt het buitengewone gewicht van de vraag, *welke* norm wij aanvaarden voor ons handelen!

Niemand kan zónder normen. Ook gedrag dat wij als normloos zouden willen betitelen, heeft meestal een norm. Het is echter niet om het even waaraan men zijn normen *ontleent!* Wie de Heilige Schrift *niet* aanvaardt als norm voor leer en leven, zal zich een norm zoeken in de mens of in het menselijke. Bijvoorbeeld in het *geweten*. Heel vaak wordt in ethische zaken een beroep op het geweten gedaan om een bepaald gedrag te rechtvaardigen. Met name in de medische ethiek komt men dit tegen. Het opmerkelijke verschijnsel doet zich dan evenwel voor dat bijvoorbeeld de ene arts met een beroep op zijn geweten wél tot abortus provocatus bereid is - hij wil de vrouw in nood helpen! - terwijl een andere arts daartoe niet bereid is: zijn geweten verbiedt hem het ongeborn leven te doden. Dit zou ons moeten leren dat het geweten blijkbaar een onbetrouwbaar kompas is geworden. Beide, verstand en geweten, zijn door de zonde bevlekt (Titus 1:15). Daarom kan voor een christen een beroep op het geweten nooit het láátste beroep zijn. Er is nog een norm bóven het geweten. Het is nodig dit onze jongeren helder voor te houden, omdat de praktijk leert dat een beroep op het geweten indruk op hen pleegt te maken.

Een andere mogelijkheid voor de mens die de Schrift niet wil aanvaarden als norm voor het leven is het zoeken van die norm in het *maatschappelijk algemeen aanvaarde*. Men betoogt dan dat de wetgevende macht in ons land - die dus de normen *concreet* maakt en in wetten vastlegt - zich zou moeten richten naar datgene wat in de samenleving breed wordt gedragen. Op grond daarvan acht men het homohuwelijk ethisch aanvaardbaar, maar kinderporno niet. Dit lijkt mij een gevaarlijk pad, en wel om verschillende redenen. In de eerste plaats ligt het maatschappelijk aanvaarde niet vast: het kan als de wind omslaan en gemakkelijk ontaarden in de 'waan van de dag'. In de tweede plaats kan het maatschappelijk aanvaarde heel gemakkelijk worden gemanipuleerd door de media. Men ziet dat ook alom gebeuren. Vervolgens doet zich de vraag voor, wie dan wel bepáált wat maatschappelijk breed wordt gedragen. Worden wij daartoe overgeleverd aan de uitslagen van opiniepeilingen? Tenslotte: wie er enige notie van heeft wat de mens in zijn diepe val is geworden, kan alleen maar huiveren bij de gedachte wat die mens in zijn blindheid uiteindelijk allemaal maatschappelijk aanvaardbaar zal kunnen achten. Wie kennis neemt van hetgeen vandaag de dag aan ethische beschouwingen soms te berde wordt gebracht, kan alleen het woord van de apostel maar beamen: 'Zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden' (Romeinen 1:22).

De Schrift onze norm

Een christen zal nooit zijn norm mogen zoeken in iets in de mens - niet in het individu, maar ook niet in de massa. Hij heeft een norm die 'zeer vast is'. Dat is het profetische Woord. De 66 boeken van de Heilige Schrift 'ontvangen wij voor heilig en canoniek, om ons geloof daarnaar te reguleren, daarop te gronden en daarmee te bevestigen. En wij geloven zonder enige twijfeling al wat daarin begrepen is; en dat niet zozeer, omdat ze de Kerk aanneemt en voor zodanige houdt, maar inzonderheid, omdat ons de Heilige Geest getuigenis geeft in onze harten, dat zij van God zijn...' (NGB artikel 5). De Heilige Schrift is onze norm voor de *crendenda* - de dingen die men geloven moet. Dat geloof moet immers, zoals Guido de Brès het zei, naar de Schrift worden 'gereguleerd'. Maar de Schrift is óók norm voor de *agenda* - de dingen die men doen moet, het leven of de moraal. Treffend drukt dezelfde Guido de Brès dat uit in artikel 25 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, waar hij zegt dat wij - hoewel de ceremoniën en figuren van het Oude Testament opgehouden hebben met de komst van

Christus - tóch nog de getuigenissen, genomen uit de Wet en de Profeten, gebruiken, 'om ons in het Evangelie te bevestigen, en ook om ons leven te reguleren, in alle eerbaarheid, tot Gods eer, volgens Zijn wil'.

Nu staat – met eerbied gesproken – niet alles in de Bijbel. Wél alles wat wij nodig hebben om zalig te worden en om ons leven naar te 'reguleren', maar niet voor elke vraag die zich in het dagelijks en maatschappelijk leven voordoet, staat een tekst in de Schrift. Juist op het gebied van de ethiek zal men vaak *afleidingen* moeten maken uit de Schrift. Het vierde gebod is – om een voorbeeld te noemen - de onfeilbare en goddelijke norm die ons verplicht tot het heiligen van de rustdag, maar wat dit *concreet* betekent in talloze praktijksituaties zal men, Schrift met Schrift vergelijkend en smekend om het licht van Gods Geest, af moeten leiden uit het sabbatsgebod. Er is niet voor elke situatie een tekst!

Traditie

Zo is het te verstaan dat er ook in de geschiedenis van het gereformeerd protestantisme een bepaalde *traditie* is ontstaan, een traditie waarin wij leven en waarin onze jonge mensen opgroeien. Het woord traditie heeft onder ons een niet onvermengd positieve klank. Dat laat zich verstaan. In de eerste plaats herinnert ieder zich wel het feit dat binnen het Jodendom in de tijd waarin Christus op aarde wandelde aan de mondelinge overlevering van de rabbijnen grote waarde werd toegekend. Bekend is het woord van Christus, dat de Schriftgeleerden Gods gebod krachteloos hadden gemaakt 'door hun inzetting' (Mattheüs 15:6). In de tweede plaats kennen wij de grote waarde die de roomse theologie aan de traditie toekent. Zij leerde op het Concilie van Trente in de zestiende eeuw dat er apostolische tradities bestaan die 'met een gelijk gevoel van vroomheid en gelijke eerbied' moeten worden ontvangen als de Heilige Schrift zelf. Het kerkelijk leergezag werd meer en meer het (onfeilbaar geachte!) criterium om te bepalen wat apostolische traditie is en hoe deze moet worden verstaan. Zo werd de norm voor geloof en leven volgens Rome de kerkleer: dat is de paus! De reformatie verwierp deze gedachten. Wél erkende zij de grote waarde en betekenis van de kerkelijke overlevering, waarin zij de neerslag zag van het werk van de Heilige Geest in vroegere eeuwen. En het kon wel niet anders of binnen het gereformeerd protestantisme groeide ook weer een zekere traditie. Er werd gedronken uit de bron van de Schrift, maar ook uit de bronnen van de Reformatie en de Nadere Reformatie. In die traditie staan wij, en we moeten daar zuinig op zijn! We moeten die traditie ook kénnen, existentieel en bevindelijk. We mogen niet vervreemden van ons voorgeslacht, waaraan we middellijk zo veel te danken hebben.

Het is goed als leerkrachten veel te drinken uit de bron van de Schrift. Een nauwe en dagelijkse omgang met de Schriften werpt vruchten af. Daarnaast doen wij er goed aan, gedrenkt te worden in de Reformatie en de Nadere Reformatie. Oefen uzelf in het graven in de grote klassiek-gereformeerde werken uit onze traditie. Laat u meevoeren op de golfslag van Calvijns woorden in zijn *Institutie*. Verdiep u in de *Redelijke Godsdienst* van Wilhelmus à Brakel. Neem kennis van de *Eigenschappen des geloofs* van Comrie en van de prediking van Theodorus van der Groe. Wie dat getrouw doet, door de jaren heen, krijgt daarmee een stempel in ziel en geest. Vergeten wij de wijze woorden van onze Dordtse vaders niet: 'Door de vermaningen wordt de genade medegedeeld' (*Dordtse Leerregels*, III,IV,17).

Het is een van onze opdrachten, jonge mensen diepe *eerbied* bij te brengen voor de norm van de Heilige Schrift, maar daarnaast ook *respect voor* en *verbondenheid met* de gereformeerde traditie. Laten we onze kinderen maar vertellen dat iets Schriftuurlijk kan zijn zonder letterlijk in de Bijbel te staan. Dit geldt voor de grote en ingrijpende vragen van bijvoorbeeld de medische ethiek, maar het geldt evenzeer voor de 'kleine' vragen die te maken hebben met het leven van elke dag. Overigens zullen we er goed aan doen van de norm geen traditie te maken en van de traditie geen norm. Dat de vrouw het haar lang heeft te dragen, is een norm en méér dan een gereformeerde traditie: de Schrift is daar duidelijk in. Aan de andere kant zijn er onder ons tradities – heel goede, die we niet los moeten laten – die toch geen zonder meer in de Schrift terug te vinden normen zijn.

Gewoonten

Naast de traditie kunnen bepaalde *gewoonten* bestaansrecht hebben verkregen. Die gewoonten kunnen soms van plaats tot plaats, van familie tot familie en van gezin tot gezin verschillen. Als we nu de gewoonte als een derde laag noemen wat betreft het richtsnoer van ons ethisch handelen, bedoelen we daar niet mee te zeggen dat gewoonten niet heel waardevol kunnen zijn. Het eten met mes en vork is niet rechtstreeks uit de Schrift te herleiden. Het behoort ook niet tot de wezenskenmerken van de gereformeerde traditie. Maar het is wel een goede gewoonte. Wat overigens van de tradities gold, geldt in veel sterkere mate nog van de gewoonten. Laten we van de gewoonte geen norm maken en van de norm geen gewoonte! Dat gevaar is niet denkbeeldig. In sommige kringen kan zich een bepaalde adat ontwikkelen die haaks staat op de norm van de Schrift, maar intussen minstens evenveel gezag heeft gekregen.

Misschien kan het onderscheid tussen onfeilbare norm, waardevolle traditie en cultuurgebonden gewoonte ons helpen onze weg te vinden in de ingewikkelde samenleving waarvan wij deel uitmaken. Wij zullen dat onderscheid naar *binnen* duidelijk moeten maken – met name naar onze jonge mensen. Wij zullen van *buiten* steeds meer geconfronteerd worden met een maatschappij die geheel vervreemd is van hetgeen voor ieder mens de norm van zijn leven dient te zijn – en die daarom ook steeds minder begrip zal weten op te brengen voor de tradities en gewoonten die met die norm samenhangen.

Hoe dragen we over?

Nog één vraag willen we onder ogen zien. We hebben stilgestaan bij de vraag *wát* moet worden overgedragen aan onze jonge mensen. We zagen dat dat de ‘credenda’ en de ‘agenda’ zijn, anders gezegd: leer en leven. Maar *hoe* moet dat gebeuren? Ter afsluiting een paar opmerkingen.

1. Een docent moet *zijn vak kennen* – en er van houden. Kennis van zaken bekleedt veelal met een natuurlijk gezag, dat respect afdwingt.
2. Een docent moet *houden van zijn werk*, van het omgaan met jonge mensen. Wie zich voortdurend ergert aan de jeugd waarmee hij moet omgaan, dreigt te verzuren en cynisch te worden. Hij doet er verstandig aan zich af te vragen of zijn talenten mogelijk elders liggen.
3. Een docent moet *de Schrift en de leer kennen*. Hij moet die leer ook ongeveinsd *liefhebben* en op integere wijze in het verlengde staan van kerk en gezin. Wat hij ook moge zaaien – in geen geval twijfel.
4. Een docent moet *de tijd kennen*. Wie veel met jonge mensen omgaat, zal niet zo gauw wereldvreemd worden, maar ik bedoel toch nog iets meer. Paulus citeerde op de Areopagus ‘enigen van uw poëten’. Het ging om de dichter Aratus, die in Cilicië woonde, een provinciegenoot van Paulus dus, en om Cleonthes, een Athener. Beiden leefden in de derde eeuw vóór Christus. Het is ook voor ons goed eens wat dieper te graven in lectuur en literatuur om de tijd waarin wij leven te verstaan.
5. Een docent moet *zijn studenten kennen*. Achter elk jong mens gaat een ziel schuil, op reis naar de eeuwigheid. Oprechte belangstelling zonder bijbedoelingen kan veel goed doen. Wijlen ds. I. Kievit zei eens: ‘Men kan niet oogdruppelen vanaf de vierde etage...’.
6. Een docent moet *bekeerd zijn*. Dat is een groot woord. Toch is het zo. In feite is elk leven dat de vreze des Heeren, het ‘beginsel der wijsheid’, mist, mislukt voor Gods Aangezicht. Ik sprak eens, jaren geleden, een student van het Hoornbeeck College. Het gesprek kwam op één van de docenten. Hij zei: ‘Die man is een kind van God’. ‘Hoe weet je dat? Praat hij daar wel eens over?’ ‘Nee, dat eigenlijk niet. Tenminste, bijna nooit...’. ‘Hoe kom je er dan zo bij om dat te zeggen?’ ‘Nou, als hij bidt... dan voel je zo’n eerbied. Zo’n ontzag... en liefde. En hij houdt van zijn vak. En hij vraagt wel eens naar je...’. Geen bekeringsverhaal om in boekvorm uit te geven, zult u zeggen. Dat is waar. Toch raakte het me. God geve ons veel zulke docenten. Met eerbied, ontzag en liefde voor Gods majesteit. Met een teer gebedsleven. En met liefde voor hun vak en voor hun studenten.